

ТЕКСТОЗНАВСТВО І ДИСКУРСОЛОГІЯ

УДК811.161.2'42

О.В. Ісаєнко

ТЕКСТ І МЕДІАТЕКСТ ЯК КАТЕГОРІЇ КІНОДИСКУРСУ

У статті розглянуто текст і медіатекст у вимірі комунікативної лінгвістики. Поняття тексту і дискурсу розмежовуються на основі їх комунікативної природи, екстралінгвальних факторів, соціального контексту, способів вираження. При візуалізації тексту виникає нова динамічна одиниця масової комунікації — медіатекст, особливості якої й стали предметом дослідження. З погляду мовознавства було окреслено два аспекти вивчення кінематографу як комунікативного явища й зосереджено увагу на мові як текстів і фільмів, так і професійної кіногалузі. Поняття кінодискурсу як лінгвістичного феномена було визначене в широкому й вузькому розумінні проблеми.

Ключові слова: текст, медіатекст, дискурс, кінодискурс, кінотерміни, кіномистецтво, комунікативна лінгвістика.

Исаенко О.В. Текст и медиатекст как категории кинодискурса. В статье рассматривается текст и медиатекст в измерении коммуникативной лингвистики. Понятия «текст» и «медиатекст» разграничиваются на основе их коммуникативной природы, экстралингвистических факторов, социального контекста, способов выражения. При визуализации текста возникает новая динамичная единица массовой коммуникации — медиатекст, особенности которой и стали предметом исследования. С точки зрения языкознания мы обратились к двум аспектам исследования кинематографа как коммуникативного явления, сосредотачиваясь на языке как текстов и фильмов, так и профессиональной сферы кино. Понятие кинодискурса было определено в широком и узком понимании проблемы.

Ключевые слова: текст, медиатекст, дискурс, кинодискурс, кинотермины, киноискусство, коммуникативная лингвистика.

Isaenko O.V. Text and Media Text as the Categories of the Film Discourse. The article deals with the question of text and media text from the point of view of Communicative Linguistics. Its aim is to clarify the notion of text and media text as two discursive categories of the field of cinema and to describe their main peculiarities; to define the notion of film discourse. The research is relevant to the complicity of structural, semantic and communicative organization of the text and it causes the occurrence of different ways to define the text. Both text and discourse have communicative character, but the notion of discourse is wider, because except lingual or written expression, it covers all the extra lingual factors in combination with the social context and this feature gives an opportunity to understand the text as a whole as well as the basis of its functioning in the society. Media text is a kind of the text appeared in the field of mass media. Film terms are widely used within the media text and this fact confirms their communicative value therefore. We define film discourse, firstly, as a kind of communicative activity, which covers all the types of lingual interaction between moviemakers and the audience; between professionals, who take part in creation of films; between researcher of the film history and theory; secondly, it includes professional film communication, namely, texts, theoretical material, term glossaries, textbooks of motion picture arts, critical articles, directors' diaries etc.

Keywords: text, media text, discourse, film discourse, film terms, cinematography, communicative linguistics.

На підставі існування великої кількості визначень поняття *дискурс* слід звернути увагу на зіставлення й узаємодію таких лінгвістичних категорій, як дискурс і текст. Дослідження тексту традиційно привертає увагу багатьох східнослов'янських лінгвістів, зокрема Н.Д. Арутюнової, Л.Г. Бабенко, Ф.С. Бацевича, І.Р. Гарльперіна, О.О. Селіванової, К.С. Серажим, Ю.В. Казаріна, І.С. Шевченко й ін. Актуальність обраної теми зумовлюється складністю структурної, семантичної і комунікативної організації тексту, тож його знаковий характер і співвіднесеність автора й читача в розумінні й декодуванні текстової інформації перебувають у площинах різних підходів до визначення поняття *текст* та його лінгвістичного аналізу.

Мета поданої статті — визначити поняття *тексту* й *медіатексту* як двох дискурсивних категорій сфери кіно, описати їх основні особливості, дати визначення поняттю *кінодискурс*.

І.Р. Гальперін розуміє текст як твір мовно-мисленнєвої діяльності людини, окреслює його завершеність, об'єктивовану у вигляді письмового документа, чия літературна обробка відповідає його типу. Окрім цього, текст, на думку вченого, повинен мати назву і нести прагматичну установку, тобто бути орієнтованим на читача [3: 18].

О.О. Селіванова називає текстом «цілісну семіотичну форму лінгвопсихоментальної діяльності мовця, концептуально та структурно інтегровану, що служить прагматичним посередником комунікації й діалогічно вбудована до семіотичного універсуму культури» [6: 599]. Отже, на відміну від концепції І.Р. Гальперіна, текст тут розглядається в акті комунікації між автором і читачем, тобто текст, маючи діалогічну природу, є і продуктом, і джерелом мовно-мисленнєвої діяльності людини.

На думку Л.Г. Бабенко і Ю.В. Казаріна, у тексті реалізуються всі мовні одиниці (від фонем до речення), він є складним мовним знаком, основним, але не єдиним компонентом мовно-мовленнєвої діяльності [2: 12-14].

Поняття *дискурсу* пов'язане з поняттям *тексту* як комунікативного процесу між учасниками інтеракції, а поняття *текст* пов'язане з відрізком мови як продуктом комунікації [1: 210]. Текст має формально-змістову структуру, що допомагає виокремити його в дискурсі. Текст є продуктом як мовлення, так і мислення, продуктом, який уперше з'являється в момент породження його автором і може переживати наступні переродження при сприйнятті його реципієнтом. На характер тексту здійснюють вплив два фактори: ситуація та індивідуальний мовний ресурс автора [5].

Отже, як текст, так і дискурс мають комунікативну природу, але поняття дискурсу є ширшим, оскільки, крім мовного або письмового вираження, воно охоплює сукупність екстралінгвальних факторів, які на тлі соціального контексту дають можливість розуміти текст загалом та умови його функціонування в суспільстві.

Одним із різновидів тексту є *медіатекст*. К.О. Стецюра називає медіатекст певним знаковим рядом, умістилищем смислів та сукупністю артефактів культурної системи — медіакультури як найбільш значущого середовища комунікації для суспільства і, відповідно, для індивіда. Ця медіакультура сформувалася з розвитком і встановленням домінування

інформаційно-комунікативних технологій та масової комунікації в суспільстві [8: 58]. Основою медіатексту є конкретна інформація, що має на меті вплив на реципієнта [10: 268].

На підставі виникнення значного інтересу науковців до питання медіатексту, на тлі швидкого розвитку науки і техніки виокремилася нова галузь мовознавчої науки — медіалінгвістика. Пропозицію об'єднати дослідження подібного типу в медіалінгвістику внесла Т.Г. Добросклонська, зазначаючи, що межі цієї нової галузі мовознавства забезпечують системний науковий підхід до вивчення мови ЗМІ, а також дають можливість виділити медіатекст як основну категорію аналізу [7: 11].

Медіатекст також можна визначити як динамічну складну одиницю, засобами якої відбувається мовна комунікація у сфері масової інформації [7: 13].

Уважаємо за доцільне окреслити основні визначення поняття *медіатекст*, оскільки в його просторі активно використовують лексико-семантичні одиниці сфери кіно, зокрема в засобах масової інформації, що підтверджує їх комунікативну цінність в аспекті лінгвістичного дослідження.

З огляду на зазначене вище, дискурс як лінгвістична категорія нерозривно поєднана з текстом, а також має тісний зв'язок із комунікативною сферою суспільного життя. На сучасному етапі розвитку суспільства одним із засобів культурної й соціальної комунікації є кінематограф, а його основною одиницею є фільм. Слід окреслити дві площини дослідження кінематографа як комунікативного явища:

дослідження мови й текстів фільмів — медіатексту, що маємо безпосередньо у фільмі, який є завершеним продуктом кіноіндустрії;

дослідження мови й тих текстів, що використовуються власне при створенні продуктів кіногалузі, тобто термінологічної бази сфери кіно.

Кіно народилося в атмосфері філософського, технічного, художнього і наукового піднесення кінця XIX — початку XX століття, з того часу й досі воно насамперед характеризується двоїстою природою, оскільки водночас є творчістю і виробництвом, воно створюється і реалізується як твір мистецтва і як продукт індустрії [4: 7]. Для того, щоб осмислити феномен кіно, слід розглядати його, спираючись на мистецький, соціальний, комунікаційний, психологічний аспекти, що, у свою чергу, уміщують велику кількість чинників, за допомогою яких кіномистецтво оформлюється в багатфункціональну, складну систему серед інших видів мистецтв.

1923 року російський письменник і кінознавець В.Б. Шкловський, порівнюючи літературу й кінематограф, писав, що кіно є природним спадкоємцем театру й літератури [9]. З того часу кінематограф зазнав стрімкого розвитку, а текстовий матеріал, трансформуючись в аудіовізуальний, став привертати все більшу увагу науковців, зокрема мовознавців, пошуки яких і досі зосереджуються не лише на дослідженнях механічного перетворення літературного тексту на екранний, а й стосуються більш глибоких аспектів кіногалузі.

Для нашого дослідження важливим є лінгвокомунікативна природа кіномистецтва, тому, розглядаючи власне кінодискурс, звертаємо увагу на те, що функціонування цього лінгвокультурного явища та його збагачення новими мовними елементами є можливим тільки у сфері його використання. Таким

чином, розглядати кінодискурс як лінгвістичний феномен слід на основі його професійного використання: лексичні одиниці сфери кінематографу складають матеріал для дискурсивного аналізу професійного кінословника.

З огляду на подані вище визначення тексту й дискурсу і розглядаючи їх у поєднанні із соціальним контекстом, що є необхідним складником певної комунікаційної сфери, а в нашому випадку – сфери кіно, пропонуємо визначати кінодискурс таким чином:

Кінодискурс у широкому розумінні – тип комунікативної діяльності, який охоплює всі види мовної взаємодії між творцями кіно і реципієнтами – глядачами; між представниками професійної групи людей, що беруть участь у створенні кінопродукції; між дослідниками історії і теорії кіномистецтва.

Професійний кінодискурс у вузькому розумінні охоплює професійну комунікацію сфери кіно, а саме: тексти, теоретичні матеріали, термінологічні словники, підручники з кіномистецтва, критичні статті, режисерські щоденники тощо.

Дослідження кінодискурсу в аспекті його лінгвокомунікативних характеристик як мистецького явища й професійної сфери є актуальним і перспективним через багатовимірність кіно, його різножанровість та соціальну поліфункційність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энцикл., 1990. – 247 с.
2. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – М.: Флинта; Наука, 2005. – 496 с.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистических исследований / И. Р. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
4. Кіномистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Брюховецька. – К.: Логос, 2011. – 391 с.
5. Лех О. С., Кисилиця Г. Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці та лінгвістиці тексту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
7. Современный медиатекст: учебное пособие / отв. ред. Н. А. Кузьмина. – Омск, 2011. – 414 с.
8. Стецюра К. О. Природа та специфіка буття медіа текстів у культурній картині світу сучасного суспільства / К. О. Стецюра // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2012. – № 3. – с. 56–62.
9. Шкловский Б. В. Литература и кинематограф. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.vkar.com>.
10. Яцимірська М. Г. Медіатекст як продукт журналістської творчості (психолінгвістичний аналіз логічного сприйняття та емоцій) / М. Г. Яцимірська, Н. В. Драган // Вісник Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – Вип. 30. – с. 267–276.

Ісаєнко Оксана Володимирівна – аспірантка кафедри української мови, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Україна, 61168, м. Харків, вул. Блюхера, 2.

E-mail: oksana.isaienko@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-6209-3818>

Isaienko Oksana Volodymyrivna – Postgraduate student at the Ukrainian Language Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Ukraine, Kharkiv, Bliukhera Str., 2.